Vero-osasto/tulliyksikkö 8.1.2019
Erityisasiantuntija Jaana Vehmaskoski

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

HE 242/2018 vp

HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYSTÄ POLIISITOIMESSA SEKÄ ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt valtiovarainministeriötä toimittamaan kirjallisen asiantuntijalausunnon Tullin osalta otsikossa mainittuihin lakiehdotuksiin.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa. Samalla voimassa oleva samanniminen laki kumottaisiin. Esityksen tavoitteena on saattaa poliisin tehtävien suorittamiseksi tarpeellisten henkilötietojen käsittelyä koskeva lainsäädäntö vastaamaan Euroopan unionin uuden tietosuojalainsäädännön vaatimuksia. Poliisin henkilötietolaki täydentäisi henkilötietojen käsittelyn yleislainsäädäntöä; erityisesti henkilötietojen käsittelyä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä koskevaa lakia (1054/2018, jäljempänä rikosasioiden tietosuojalaki).

Eduskunta on vuonna 2013 edellyttänyt, että poliisin henkilötietolain uudistamisen yhteydessä tulee tarkistaa Tullin henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset. Tämän poliisitoimea koskevan esityksen lisäksi eduskunnalle on annettu myös hallituksen esitys uudeksi Tullin henkilötietojen käsittelyä koskevaksi laiksi.

Nyt käsiteltävään hallituksen esitykseen sisältyvä 1. lakiehdotus on valmisteltu sisäministeriön 26.1.2016 asettamassa työryhmässä (SM064:00/2015) ja viimeistelty virkatyönä sisäministeriössä. Valtiovarainministeriön vero-osasto ja Tulli ovat osallistuneet työryhmän työskentelyyn ja tässä yhteydessä tehneet ehdotuksia säädettäväksi ehdotettuun lakiin. Ehdotuksia on otettu huomioon ja sisällytetty ko. lakiehdotukseen. Tämän lisäksi sisäministeriön kanssa on tehty tiivistä yhteistyötä esitysten jatkovalmisteluvaiheessa. Tullin rikostorjuntatoiminta edellyttää yhdenmukaisia säännöksiä muiden rikostorjuntaa suorittavien viranomaisten, kuten poliisin kanssa. Tätä edellyttää myös PTR-viranomaisten tiivis yhteistyö.

Suhde muuhun lainsäädäntöön

Esityksen mukaan osaan poliisin henkilötietojen käsittelyä sovellettaisiin yleissäädöksenä tietosuoja-asetusta ja sitä täydentävää kansallista tietosuojalakia (1050/18). Suurimpaan osaan lakiehdotuksen soveltamisalaan kuuluvasta henkilötietojen käsittelystä sovellettaisiin kuitenkin tietosuojadirektiiviä ja rikosasioiden tietosuojalakia. Tietosuojadirektiivin ja rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan poliisissa ja myös Tullissa kuuluvat rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen sekä lisäksi poliisissa näihin liittyvät toimenpiteet yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Tietosuoja-asetusta ja tietosuojalakia sovelletaan poliisissa lupahallintoon sekä sellaisiin poliisille säädettyihin valvontatehtäviin, joissa ei ole kyse tietosuojadirektiivin ja rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalan mukaisista tehtävistä. Valtiovarainministeriö haluaa tältä osin tuoda esiin, että Tullin erilaisten tehtävien vuoksi tietosuoja-asetuksen ja tietosuojalain soveltuvuus poikkeaa poliisista. Näitä säädöksiä sovelletaan Tullissa esimerkiksi tullin- ja veronkantotehtävien lisäksi myös tulli- ja verovalvontaan sekä muihin Tullille säädettyihin valvontatehtäviin ja rajavalvontatehtäviin liittyvään henkilötietojen käsittelyyn.

Käsittelytarkoituksiin perustuva henkilötietojen käsittely

Esityksen mukaan laissa ei enää säädettäisi erikseen rekistereistä, vaan henkilötietojen käsittelytarkoituksista. Käsittelytarkoitukset kytkettäisiin poliisin lakisääteisiin tehtäviin. Samalla laista poistettaisiin päällekkäinen ja tarpeeton sääntely suhteessa yleiseen henkilötietojen käsittelyä koskevaan sääntelyyn sekä säännösten jatkuvia muutostarpeita aiheuttava yksityiskohtaisuus. Laissa ei enää säädettäisi, mitä yksittäisiä henkilötietoja kuhunkin henkilörekisteriin saa tallettaa, vaan tietoluokista, joihin kuuluvia henkilötietoja poliisi saisi käsitellä tehtäviensä suorittamiseksi. Valtiovarainministeriö pitää käsittelytarkoitusperusteiseen sääntelytapaan siirtymistä tarkoituksenmukaisena ratkaisuna. Vastaava ratkaisu on omaksuttu myös Tullin henkilötietolain uudistuksen valmistelussa. Henkilötietojen rekisteröinnin tavoite ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ilmenevät valtiovarainministeriön näkemyksen mukaan riittävän täsmällisesti käsittelytarkoituksia koskevista säännöksistä samalla kun sääntelyn tarpeetonta yksityiskohtaisuutta on voitu karsia merkittävästi.

Henkilötietojen käsittely rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi

Lakiehdotuksen mukaan epäiltyjen tietojärjestelmä ehdotetaan korvattavaksi rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi suoritettavaa henkilötietojen käsittelyä koskevalla käyttötarkoitussidonnaisella säännöksellä. Henkilöryhmät, joita koskevia tietoja tietojärjestelmään saisi tallettaa, lueteltaisiin pykälässä tyhjentävästi. Rekisteriin tallettamiselle ja muulle näihin henkilöryhmiin liittyvälle henkilötietojen käsittelylle asetettaisiin erityiset käsittelykriteerit. Rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi voitaisiin käsitellä myös voimassa olevassa laissa tarkoitetuissa tilapäisissä rikosanalyysirekisterireissä käsiteltäviä henkilötietoja tietyin edellytyksin. Kuten nykyisinkin, poliisi voisi käsitellä myös havaintotietoja eli tietoja tapahtumista tai henkilöistä, joiden

arvioidaan olosuhteiden tai henkilön käyttäytymisen vuoksi perustellusti liittyvän rikolliseen toimintaan. Valtiovarainministeriö pitää rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä koskevia säännösehdotuksia tarkoituksenmukaisina ja katsoo, että säännökset täyttävät rikosasioiden tietosuojadirektiivin ja rikosasioiden tietosuojalain asettamat vaatimukset käsittelyn lainmukaisuudesta ja oikeasuhtaisuudesta. Vastaava ratkaisu on omaksuttu myös Tullin henkilötietolain uudistuksessa.

Oikeus tietojen saamiseen ja henkilötietojen luovuttaminen

Lakiehdotuksen 16 §:ssä säädettäisiin poliisin oikeudesta saada tietoja eräistä rekistereistä ja tietojärjestelmistä. Ehdotettu tiedonsaantioikeuksia koskeva sääntely vastaa Tullin henkilötietolain valmistelussa omaksuttua ratkaisua, jonka mukaan tiedonsaantioikeuksia koskeva sääntely säilytettäisiin pääosin nykyisessä muodossaan siltäkin osin kuin tietojen luovuttamisesta säädetään myös luovuttavaa viranomaista koskevassa laissa. Lakiehdotuksen 4 luvussa säädettäisiin henkilötietojen luovuttamisesta. Valtiovarainministeriö pitää ehdotettuja säännöksiä perusteltuina ja tarpeellisina. Lisäksi valtiovarainministeriö haluaa tuoda esiin, että esitysten valmistelussa on pyritty varmistamaan, että Tullin, poliisin ja Rajavartiolaitoksen henkilötietolakien tiedonvaihtosäännökset olisivat mahdollisimman yhdenmukaisia, jotta vältettäisiin mahdolliset tulkintaongelmat.

Muita huomioita

Esityksen mukaan lakiehdotuksessa ei säädettäisi toimivaltuuksista. Valtiovarainministeriö katsoo, että Tullia koskevan lakiesityksen tavoin laissa parannettaisiin poliisin mahdollisuuksia käyttää olemassa olevilla toimivaltuuksilla saatuja tietoja monipuolisemmin poliisin tehtävien suorittamiseksi ja rikosten ennalta ehkäisemiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi.

Poliisi saa usein tehtäviensä suorittamisen yhteydessä tietoja, joiden merkitys rikosten ennalta estämisen ja selvittämisen kannalta selviää vasta tietojen tarkemmalla analysoinnilla. Näiden tietojen merkityksen tunnistaminen on monissa tilanteissa mahdotonta ilman automaattista tietojenkäsittelyä ja tietojen arviointia nykyaikaisen tekniikan mahdollistamin keinoin. Henkilötietojen merkityksellisyyttä voitaisiin esityksen mukaan arvioida korkeintaan 6 kuukauden ajan tutkintatehtävissä ja rikosten ennalta estämiseksi ja paljastamiseksi. Tietoja voitaisiin myös vertailla muihin poliisin rekistereissä oleviin tietoihin tarpeellisten tietojen löytämiseksi. Vastaavaa sääntelyä on ehdotettu poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen lisäksi myös Puolustusvoimille. Valtiovarainministeriö katsoo, että ehdotetut säännökset selventäisivät nykytilaa ja tarkentaisivat sitä, millä edellytyksillä ja miten pitkään tietojen merkitystä voidaan arvioida.